

Sammendrag av doktorgradsavhandlingar

Helena Hörnfeldt

Prima barn, helt u.a. Normalisering och utvecklingstänkande i svensk barnhälsovård 1923-2007

Avhandling för graden fil.dr. ved Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusstudier, Stockholms universitet. Disputas i oktober 2009.

Nästan alla svenska fyraåringar genomgår så kallade fyraårskontroller inom ramen för barnhälsovårdens basprogram. Syftet med kontrollen är att så tidigt som möjligt upptäcka eventuella avvikelser i barnets utveckling. I avhandlingen undersöks, med utgångspunkt i barnhälsovårdens fyraårskontroller, varför och hur olika sätt att tänka om barn och normalitet under 1900-talet fått legitimitet och institutionaliserats. Intresset riktas mot hur och med hjälp av vilka begrepp den svenska barnhälsovården under 1900-talet konstituerat barn som normala respektive avvikande och på vilka kunskapsmässiga och samhällsliga grunder detta ordnande har skett. Teoretiskt har analysen sin grund i en kombination av Foucaults maktanalys där fokus har legat på hur kunskapsvillkor format vad som överhuvudtaget varit möjligt att tänka om barn och barns utveckling och hur skillnadsskapande praktiker som utvecklingskontrollerna skapar beskrivningar av annorlundahet och avvikelse som går att förstå i relation till en maktordning som bygger på intersektioner av klass, etnicitet och kön.

Avhandlingen utgår ifrån arkivmaterial i form av barnhälsovårdsjournaler från 1935 och framåt, kvalitativa intervjuer med verksamma sjuksköterskor och läkare inom barnhälsovården samt filmade observationer av faktiska fyraårskontroller mellan åren 2000-2006.

Avhandlingens resultat visar att ambitionen att följa upp barnens utveckling är lika viktig idag som vid starten av kontrollerna under slutet av 1960-talet. De utvecklingspsykologiskt influerade metoder som tog form och utvecklades för att fastställa normalitet på 1920-talet har fortfarande stor betydelse för hur utvecklingskontrollerna är utformade.

Metoderna att kategorisera och benämna barn som på något sätt avviker från genomsnittet har sedan tidigt 1900-tal intagit mer formaliserade former. Vissa grupper har fortlöpande skiljts ut som att vara i behov av mer genomgripande insatser från samhällets sida. På 1930-talet handlade det framför allt om ensamstående mödrar, fosterbarn, fattiga och missbrukande familjer. Idag har fokus och intresse förskjutits till riskfaktorer som för tidigt födda barn, invandrar- och flyktingbakgrund, bostadsort och missbrukande föräldrar. Beskrivningarna av vad som utmärker en god barndom är tydligt normativa på så sätt att den självklara utgångspunkten i dessa beskrivningar är den välutbildade västerländska medelklassens idévärld utifrån vilken ”de andra” sedan definieras.

Införandet av fyraårskontrollen i slutet av 1960-talet bar på förhoppningar om att på ett rationellt och genomgripande sätt kunna fastställa barns normala respektive avvikande utveckling. Därigenom fungerar kontrollerna som ett slags samhällsliga redskap för

normalisering där alla barn, oavsett social och kulturell bakgrund, förväntas utvecklas på samma sätt.

Kontakt: Helena Hörnfeldt, e-post: helena.hornfeldt@etnologi.su.se.

Guro Korsnes Kristensen

Familieplanlegging – bak tallene. Fortellinger om reproduksjon i det flerkulturelle Norge

Avhandling for graden ph.d. ved Det humanistiske fakultet, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU. Disputas i oktober 2011.

Tema for avhandlingen er fruktbarhet og migrasjon. Det som utforskes er hvordan utvalgte grupper innvandrere forholder seg til reproduksjon og familieplanlegging i en nåtidig norsk kontekst. Et sentralt utgangspunkt for studien er statistikk som avdekker til dels store forskjeller mellom ulike landegrupper når det gjelder fruktbarhetsnivå og forekomst av provosert abort. Stereotypien om den tradisjonelle, ulikestilte innvandreren som ikke driver med familieplanlegging og som derfor får barn både (for) tidlig og i (for) stort antall, er et annet utgangspunkt.

Det empiriske grunnlaget for studien er dybdeintervjuer med 21 kvinner og menn som har innvandret til Norge fra Iran og Irak, inkludert de kurdiske områdene i begge disse landene. Informantene representerer en bredt sammensatt gruppe med hensyn til alder, livssituasjon, innvandringsårsak og botid i Norge.

Med inspirasjon fra blant annet narrativ teori, Judith Butlers teori om sitering og feilsitering av normer og interseksjonalitet forstått som sensitiverende begrep og metodologisk prinsipp, belyses tre spørsmål. For det første: Hvordan forstår og håndterer innvandrere i Norge reproduksjon og familieplanlegging? For det andre: Hvilke normativiteter forholder innvandrere seg til når de utformer sine reproduktive ønsker og praksiser? Og for det tredje: Hvilke subjekter og subjektposisjoner kommer til uttrykk i innvandreres fortellinger om reproduksjon og familieplanlegging?

Avhandlingen viser at det til tross for store forskjeller innad i kategorien innvandrer, synes å være en utbredt forståelse av at barn inngår som en forventet del av et naturlig livsløp. Samtidig er det viktig å vente med å få barn til det passer og å unngå å få for mange. Avhandlingen imøtegår slik forestillingen om den tradisjonelle, ulikestilte og ikke-planleggende innvandreren. Den viser også hvordan fortellinger om ”den andre” ikke bare lever ”der ute”, men tvert imot har betydning for den enkeltes mulighetsrom og opplevelse av seg selv og andre. Et tydelig uttrykk for dette er at flere av informantene viser til den aktuelle innvandrerstereotypien når de gjør rede for seg selv som aktive og reflekseive subjekter som bestemmer over sin egen reproduksjon. Et annet funn er at informantene tar opp og forholder seg til en rekke ulike subjektposisjoner og normer, og at landbakgrunn, etnisitet og migrantposisjon her både veves sammen med, overskygger og skygges over av variabler som sosial klasse og alder. Nok et funn er at det å være kategorisert som innvandrer begrenser tilgangen til bestemte reproduksjonsfortellinger og subjektposisjoner. Et eksempel på dette er at det for mange innvandrere ser ut til å være vanskelig å fremme et ønske om mange barn uten dermed å bli forstått som tradisjonell og ulikestilt, mens en representant for den ”norske” middelklassen med den samme familieplanleggingsfortellingen kan fremstå som både kjønnslikestilt og moderne ”trendy”. På denne måten viser avhandlingen hvordan det å studere innvandrere også er en måte å utforske og avdekke hegemoniske forestillinger om ”det norske” og minoriserende og majoriserende bevegelser i flerkulturelle samfunn.

Kontakt: Guro Korsnes Kristensen, e-post: Guro.Kristensen@ntnu.no

Camilla Löf

Med livet på schemat. Om skolämnet livskunskap och den riskfyllda barndomen

Avhandling for graden fil.dr. i pedagogikk ved Malmö högskola. Disputas i mars 2011.

Skolämnet livskunskap har vuxit fram i svenska skolor under det senaste decenniet, ofta utifrån en ambition att främja hälsa och att konkretisera skolans värdegrundsarbete. Avhandlingen belyser hur livskunskap växer fram och definieras som ett skolämne i nationella och kommunal dokument, och organiseras i lokal skolpraktik. Studien, som har en kombinerad barndomssociologisk och kritiskt diskursanalytisk ansats, riktar särskild uppmärksamhet mot den syn på barn och barndom som skapas genom organisationen av detta komplexa ämne.

Analysen synliggör hur nationella aktörer såsom politiker och statliga myndigheter tolkar och argumenterar för livskunskap som skolämne. Genom schemalagd undervisning om känslor, relationer och gemensamma värden hoppas man att skolan ska lösa en mängd sociala och samhälleliga problem, såsom segregering, utanförskap och ojämställdhet. Inga nationella beslut har dock fattats om att livskunskap ska införas som obligatoriskt skolämne. Livskunskapsämnet fortsätter emellertid att växa fram i svenska skolor trots att entydiga nationella riktlinjer saknas. Som en konsekvens omfattas ämnet i den lokala skolpraktiken av en mängd olika arbetssätt och program.

Trots att livskunskapsämnet i många fall syftar till att etablera gemensamma värden visar analysen av skolors sätt att organisera ämnet att det sker en förskjutning av skolans värdegrund – på ett sätt som snarast gör att arbetet riskerar att gå emot de grundläggande värden som skolans verksamhet ska vila på. Exempelvis tar gemensamma reflektioner kring etik, vänskap, jämställdhet och konflikthantering ofta sin utgångspunkt i barns privata erfarenheter och fokuserar barns privata relationer och sociala problem, snarare än de gemensamma värden som lyfts fram av läroplanen. I sammanhanget diskuteras också lärarens roll, vilken blir mer terapeutisk än pedagogisk när innehållet glider från att handla om gemensamma värden till att i stor utsträckning omfattas av (för barnen) privata frågor.

Avhandlingen är skriven inom ramen för det av Vetenskapsrådet finansierade forskningsprojektet ”Mångkontextuell barndom”.

Kontakt: Camilla Löf, e-post: camilla.lof@mah.se

Camilla Balslev Nielsen

Tamagochi-ing. Legekulturens materialitet: Et etnografisk studie af en proces i forandring

Avhandling for graden ph.d. ved Institut for Didaktik, Danmark Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Disputats i juni 2011.

Afhandlingen bygger på en interesse i at ville undersøge, hvordan materialiteter i form af forskellige former for (lege)ting, som f.eks. papir, bamser, tøj, tusser, Nintendo DS, Diddl, bolde, computerspil, kortspil, puder og Lego, bliver en del af børns legekultur. Der arbejdes ud fra det overordnede spørgsmål: ”Hvordan *gøres* (lege)ting, når de *bliver til* igennem nogle bestemte socio-materielle arrangementer? Dette spørgsmål rejses og udforskes i afhandlingen igennem introduktionen og brugen af aktør-netværk-teori, hvor der hovedsageligt tages afsæt i Bruno Latour, Andrew Pickering and Madeleine Akrich. Med udgangspunkt i denne tilgang bliver (lege)ting anskuet som ikke-menneskelige aktører, der deltager aktivt i de socio-materielle konstruktioner.

Den empiriske undersøgelse fandt sted på et fritidshjem og en skole i København i de første seks måneder i 2007. I afhandlingen gøres der rede for, hvordan dataene blev produceret igennem socio-materielle arrangementer ved at introducere Andrew Pickerings metafor ”The mangle”. De tre metodiske redskaber: deltagerobservationer, samtale og sloganet ”Follow the actor” bliver introduceret. Igennem beskrivelser af nogle udvalgte empiriske og socio-materielle opstillinger bliver der gjort rede for, hvordan dataene er blevet konstrueret igennem aktørernes gensidige relationer til hinanden.

I forhold til at ville beskrive tingenes sociologi bliver begreberne inskription og de-skription introduceret i analysen af de empiriske snapshot. Derved bliver det muligt at vise, hvordan relationerne mellem børnene og (lege)tingene bliver til og hvordan deres relationer med hinanden forandrer sig over tid. I afhandlingen fokuseres der hovedsageligt på en (lege)ting, hvilket er tamagotchi version 3.

Afslutningsvis når jeg frem til, at en tamagotchi er et multipelt objekt, da den bliver til ved at sameksistere med andre humane og non-humane aktører. Derfor hævder jeg, at vi ikke kan tage afsæt i a priori definitioner på forskellige former for (lege)ting, eftersom det må være et analytisk spørgsmål, da aktører ikke pre-eksisterer forud for relationerne.

Kontakt: Camilla Balslev Nielsen, e-post: balslev@itu.dk

Jeanette Sjöberg

Chatt som umgängesform. Unga skapar nätgemenskap

Avhandling för graden fil.dr. i barn- och ungdomsvetenskap ved Institutionen för barn- och ungdomsvetenskap, Stockholms Universitet. Disputas i december 2010.

Avhandlingens analytiska fokus ligger på socialt samspel mellan unga människor på nätet. Genom att studera hur den sociala interaktionen ser ut mellan deltagarna i ett chatterum riktat till ungdomar, samt att kartlägga olika interaktionsmönster, är avhandlingens övergripande syfte att belysa och utforska hur nätgemenskap och social ordning skapas och uttrycks i chatterummet. Nätgemenskap här innebär en form av djupare gemenskap som kan uppstå vid socialt umgänge på nätet men inte alltid nödvändigtvis gör det. För att kunna svara på syftet används följande frågeställningar: Vilka samtalsresurser och lokala rutiner präglar samspelet? På vilka sätt skapas och förhandlas köns-, ålders- och andra deltagarpositioner? Hur uppstår nätgemenskap i ett nätsamfund? Avhandlingen har etnografiska influenser, där observationer och online-inspelningar av chatterumsinteraktionen har genomförts under tre års tid. Metodologiska riktlinjer från såväl diskursiv psykologi som samtalsanalys har använts för att göra detaljerade, sekventiella analyser. Avhandlingens teoretiska grund utgörs av delar av socio-kulturell teoribildning, studier av språksocialisation samt positioneringsteori.

Resultaten visar att deltagarna i hög utsträckning ägnar sig åt att bilda allianser i umgänget med varandra, och för att åstadkomma detta krävs inte minst inflytande över talutrymmet. För detta tillgriper deltagarna olika strategier, till exempel genom att definiera vad som ska vara gällande smakpreferenser, eller genom att positionera sig själva och andra hierarkiskt utifrån exempelvis ålder, nybörjarskap, språkbruk eller kön. Därmed skapas inte bara en inkludering och allianser mellan olika deltagare, utan också exkludering: vem eller vilka som inte ska ingå i en lokal nätgemenskap. Dessa strategier utgör delar av återkommande samspelemönster i materialet. I föreliggande datamaterial framgår det vidare att förtrogenhet med chattspråk, vilket inkluderar användandet av uttryckssymboler, eller så kallade emoticons, och leet speak, är ytterst viktiga för deltagarna för att kunna ingå i lokala grupper

och allianser. Det vardagliga chattspråket här blir således ett uttryck för en kulturell aktivitet som ungdomarna i chattrummet ägnar sig åt och gemensamt skapar. Även förtrogenhet med netiquette och konversationsrutiner som hälsnings- och avskedsrutiner, samt lekfulla improvisationer, är viktiga inslag i umgänget mellan deltagarna. Sammantaget skapade dessa deltagandemönster lokala hierarkier som inte var fasta eller statiska, utan snarare flyktiga och dynamiska. Trots detta så varken utmanade eller överskred deltagarna i allmänhet samtida ålders- och könsgränser.

Kontakt: Jeanette Sjöberg, e-post: Jeanette.sjoberg@hh.se